

Versnellen in het zesde jaar secundair onderwijs

1. Voorbeeldpraktijk 2: Versnellen in het zesde jaar

1.1. Beschrijving

Met deze voorbeeldpraktijk willen we via een versneltraject hoogpresterende leerlingen uit het zesde jaar secundair onderwijs de gelegenheid bieden om een project uit te werken en/of de stap naar het hoger onderwijs nog beter voor te bereiden.

(fase zorgcontinuüm: uitbreiding zorg/individuele trajecten)

1.1.1. Doelgroep

Beschrijving doelgroep

Met deze interventie willen we leerlingen bereiken die die sterk schools presteren in de derde graad van het secundair onderwijs.

Beschrijving intermediaire doelgroep(en)

We betrekken bewust alle vakleerkrachten bij deze interventie. Dit creëert bij hen namelijk bewustwording en betrokkenheid. Je zou dus kunnen stellen dat deze voorbeeldpraktijk ook voor leerkrachten “werkzaam” is.

Bepaling van de doelgroep

Op het einde van het vijfde jaar sturen we een bericht naar alle leerlingen met de suggestie om zich zelf op te geven voor de vakken waarvoor ze in het zesde jaar met kerst een eindproefwerk willen afleggen. Bij de kandidatuur hoort ook een motivatieplicht. We vragen aan leerlingen om uit te leggen waarom ze het zouden willen doen. We vertellen er ook bij dat de oproep gericht is tot leerlingen die sterk presteren: we stellen als richtsnoer voorop dat de leerlingen voor die vakken 80% of halen. We gaan aansluitend ook in persoonlijk gesprek met leerlingen die hele hoge punten halen op het rapport, waarvan we tegelijk vermoeden dat ze (te) bescheiden zijn om deel te nemen. We moedigen die leerlingen aan om toch de stap te zetten. Op een toelatingsklassenraad in augustus zitten we samen met alle leerkrachten van de derde graad, en overlopen we de kandidaturen. Leerkrachten van het vijfde jaar kunnen meer info geven over de inhoudelijke sterkte en draagkracht van de leerlingen. Leerkrachten van het zesde jaar kunnen meedenken en meebeslissen. Uiteindelijk neemt de klassenraad voor elke leerling een beslissing in consensus. Het is ook de klassenraad die met kerst autonoom oordeelt of de leerling de doelstellingen voldoende heeft behaald. Daarbij leggen we de lat bewust hoog: we verwachten van leerlingen dat ze “op eigen kracht” ongeveer dezelfde resultaten halen als de resultaten die we van hen gewoon zijn.

Per schooljaar nemen een tiental leerlingen (van de 100 zesdejaars) deel aan dergelijke versnelinterventie. Ongeveer driekwart van de leerlingen brengt dergelijke versnelling ook tot een kwalitatief goed einde.

Betrokkenheid van de doelgroep

We bevragen de leerlingen jaarlijks tijdens en na de interventie om de praktijk te verfijnen. Ook leerkrachten vragen we om feedback te geven. Op basis van die feedback zijn al verschillende (kleinere) aanpassingen doorgevoerd.

1.1.2. Doel van de voorbeeldpraktijk

Hoofddoel

Via deze interventie willen we de cognitief sterkste leerlingen in het laatste jaar de uitdaging bieden die zo goed mogelijk bij hun leerwensen aansluit.

Subdoelen

Leerlingen

Naast de inhoudelijke uitdaging van het project

- komen leerlingen uit hun comfortzone: instuderen van leerstof die in de les niet is gezien vergt voor een aantal leerlingen een uitdaging op zich.
- vereist de interventie nieuwe leerstrategieën waarop zeker ook in het hoger onderwijs een beroep wordt gedaan
- vereist de interventie een hogere graad van zelfstandigheid en communicatie. De leerling wordt geacht om minstens twee keer in het semester zelf een contactmoment met de betrokken vakleerkracht(en) af te spreken. Tijdens dit contactmoment legt de leerling vragen voor die uit de zelfstudie naar boven zijn gekomen. Het is niet de bedoeling dat de vakleerkracht les geeft, het is wel de bedoeling dat de vakleerkracht de leerling stuurt.
- komen leerlingen eventueel in contact met het hoger onderwijs. Leerlingen kunnen overwegen om zich in te schrijven voor een cursus aan de hogeschool (VIVES, HOWEST) of universiteit (KUL afdeling Brugge). We raden de leerlingen af om al studiepunten op te nemen (hoewel dat meestal wel al mogelijk is), omdat dit een extra druk op de leerlingen legt. Prioritair leerdoel is voor ons het “proeven” van het niveau en de aanpak in het hoger onderwijs.

Leerkrachten

- Alle leerkrachten uit de derde graad worden betrokken via de toelatingsklassenraad en klassenraad met kerst. In het begin was er angst om de leerlingen los te laten. Door de succeservaringen van de voorbije jaren is echter een mindshift ontstaan. Veel leerkrachten denken ondertussen actief mee om de uitdaging zo passend mogelijk te maken. De toelatingsklassenraad verloopt daardoor in een positieve en opbouwende sfeer.

Secundair zorgt dit ten aanzien van de begeleidende leerkrachten ook voor een recapitulatie van de leerplandoelstellingen: wat moeten onze leerlingen écht bereiken?

1.1.3. Aanpak en chronologie

- Mei (vijfde jaar): alle leerlingen ontvangen een digitale link naar een inschrijfformulier
- Juni - augustus (vijfde jaar): leerlingen die het wensen schrijven zich in voor de vakken die ze willen versnellen ¹.
- Eind augustus (alle leerkrachten derde graad): toelatingsklassenraad individueel traject, waarbij de leerkrachten in consensus oordelen welke vakken haalbaar en/of wenselijk zijn. Wanneer bepaalde leerlingen of vakken niet weerhouden worden, krijgen de betrokken leerlingen daarover persoonlijke feedback door de mentor.
- Begin september: Geselecteerde leerlingen en hun ouders worden op de hoogte gebracht, ze gaan akkoord met de principes en het verloop van het project.
- Eind september: Begeleidende vakleerkrachten bezorgen een overzicht met alle leerstofinhouden aan de leerlingen.
- Eind oktober: Eerste contactmoment van de leerlingen met de begeleidende leerkrachten.
- Eind oktober: Tussentijdse evaluatie via een online evaluatieformulier: stand-van-zaken. De mentor volgt dit voor elke leerling op.
- Eind november: Tweede contactmoment van de leerlingen met de begeleidende vakleerkrachten.
- Proefwerkenreeks december: Bijkomende proefwerken voor de betrokken leerlingen worden door de mentor ingeroosterd na/tussen de andere proefwerken.
- Eind december: De klassenraad beslist autonoom of een leerling aan de verwachte doelstellingen heeft voldaan voor de verschillende versnelvakken.
- Eind december: De betrokken leerlingen worden van hun punten en de beslissing van de klassenraad op de hoogte gebracht. Resultaten die niet aan de verwachtingen voldoen worden door de mentor in een persoonlijk gesprek met de leerling toegelicht. Die leerlingen volgen de reguliere lessen in het tweede semester.
- Eind december: De leerlingen vullen een wenslijst in waarin ze beschrijven waaraan ze de vrijgekomen uren in het tweede semester willen besteden. Dat kan een cursus aan de hogeschool of universiteit zijn, eventueel aangevuld met een zelfgekozen project (webklassen, voorbereiding geneeskunde, ...). We vragen voor elk project wel een aantoonbare output op het einde. Dit kan ook onder de vorm van samenvattingen, foto's...

¹ De deadline van de toelatingsklassenraad is absoluut, er worden geen uitzonderingen toegestaan. Wie niet tijdig ingeschreven is kan niet deelnemen.

- Begin januari: De mentor weegt de voorstellen en legt eventueel contact met de hogescholen. Er volgt een persoonlijk gesprek met de leerlingen. Als er extra wijzigingen zijn aan het reguliere lesrooster (om bijvoorbeeld een les aan de hogeschool te kunnen volgen) worden ook de betrokken leerkrachten ingelicht. Ouders en schooldirectie worden van de uiteindelijke regeling op de hoogte gebracht. Die regeling wordt aangevuld in de SJH+matrix ("wie is waar"). Leerkrachten, directie en onthaal hebben rechtstreeks toegang tot die matrix om op een vlotte manier te kunnen nagaan waar de leerlingen zich op welk moment bevinden.
- Eind januari: Uitrol van afgesproken regeling. De leerlingen houden vanaf nu een digitaal logboek bij voor elke niet-reguliere les. De mentor volgt dit op.
- Voor de paasvakantie: Tussentijds persoonlijk contact tussen leerlingen en mentor.
- Eind mei: Afsluiten traject via online evaluatie van leerlingen. Mogelijkheid tot feedback naar hogescholen en universiteit.
- Juni: Reguliere delibererende klassenraad zesde jaar.

1.1.4. Uitvoering

Materialen

Bij voorkeur beschikken de leerlingen over een chromebook of laptop voor het nauwgezet invullen van hun digitaal logboek. Ook de hogescholen en universiteit vragen dat de leerlingen een persoonlijke laptop meebrengen en gebruiken. Cursusmateriaal voor het eerste semester wordt door de school ter beschikking gesteld, materialen en cursussen voor het tweede semester zijn voor rekening van de leerlingen zelf.

Opleiding en competenties van de uitvoerders

Van de leerlingen wordt verwacht dat ze een belangrijke zelfstandige extra leerinspanning leveren tijdens het eerste semester. Daarnaast moeten ze correct communiceren met de betrokken vakleerkrachten en de mentor. Van de begeleidende vakleerkrachten wordt verwacht dat ze transparant communiceren met de betrokken leerlingen (ter beschikking stellen van leerplandoelen en leerstofinhouden). Daarnaast maken zij een extra proefwerk op met kerst.

Van de mentoren wordt verwacht dat ze communicatief, diplomatisch en stipt in planning zijn. Omdat heel wat verschillende partijen betrokken zijn (leerlingen, ouders, directie, leerkrachten, schoolsecretariaat, eventueel leerlingbegeleider,...) vergt dit heel wat inspanningen achter de schermen. Vooral de opstart en de periode december/januari kunnen heftig zijn.

1.1.5. Randvoorwaarden

Dergelijke interventie vergt heel wat voorbereiding, te beginnen in het voorafgaande schooljaar. Na goedkeuring door directie wordt de interventie best toegelicht aan het voltallige lerarenkorps.

Opgelet: voor het inrichten van dergelijke individuele leertrajecten is een voorafgaande goedkeuring van het schoolbestuur vereist.

Daarnaast is het goed om tijdig contact te zoeken met de betrokken hogescholen en/of universiteiten om afspraken te maken over wat mogelijk is, zodat de leerlingen tijdig kunnen worden ingelicht over de mogelijke inhoud van het tweede semester.

Voor het inplannen van de vrije uren in het tweede semester is transparante communicatie met het schoolsecretariaat nodig, zodat op elk moment duidelijk is waar de leerlingen zich bevinden. Sommige leerlingen hebben ook nood aan een lokaal dat op dat moment vrij is om hun lessen af te werken en/of in te halen.

1.1.6. Kosten

Voor leerlingen: Een creditcontract opnemen aan de universiteit kost 245 euro (vaste kosten) en daarbovenop 11,70 euro per opgenomen studiepoint. We raden de leerlingen echter aan om de lessen te volgen zonder studiecontract (eventueel wel met examencontract). De kostprijs daarvan wordt onderhandeld met de hogeschool of universiteit. Zo bedroeg de kostprijs van inschrijving met examencontract aan hogeschool HOWEST in semester 2 (schooljaar 2020-2021) €56,00. Dankzij deze inschrijving krijgen leerlingen toegang tot het netwerk van de hogeschool en zijn ze ter plaatse verzekerd. De verwachte kosten voor digitale of papieren cursussen in het hoger onderwijs worden gedragen door de leerlingen (en hun ouders).

Voor de school: Voor het organiseren, begeleiden en evalueren van dergelijk project voor tien leerlingen moet in praktijk al vlug 2 à 3 uur per week worden gerekend.

1.2. Onderbouwning

In de eerste vier jaar van het secundair onderwijs zetten we op school vooral in op preventie (zoveel mogelijk voorkomen dat cognitief sterke leerlingen hun motivatie verliezen of onder hun mogelijkheden gaan presteren). Bij voorkeur start die preventie al in de lagere school (Ramos et al., 2021). We merken echter dat een aantal autonoom zelfsturende leerlingen en aangepaste succesvolle leerlingen (meisjes!) op die manier onder de radar kunnen blijven (Ryan, 2013). Ook die leerlingen hebben echter recht op uitdaging. Vandaar dat we ons in de derde graad focussen op leerlingen die hoog presteren, met respect voor mogelijke disharmonische profielen.

Van versnellen is ondertussen geweten dat het een effectieve manier is om cognitief sterke leerlingen in contact te brengen met leerinhouden die beter aansluiten bij hun leerbehoeftes. Het verhoogt namelijk hun academische prestaties (Steenbergen-Hu et al., 2016). De leerlingen worden uit hun comfortzone gehaald met de bedoeling om hen in de zone van de naaste ontwikkeling nieuwe leerstappen te laten zetten (Lo et al., 2019). Bovendien zijn de sociaal-emotionele risico's bij het versnellen van cognitief sterke leerlingen relatief klein wanneer die versnelling goed voorbereid en overlegd wordt (Steenbergen-Hu & Moon, 2011).

Zowel in de voorbereiding van de interventie als tijdens de interventie zelf zetten we volop in op de autonomie van de leerlingen. Zij kiezen zelf voor de vakken die ze willen versnellen en zij geven in overleg met de mentoren zelf inhoud aan hun leertijd na de versnelling. De nabije mentor brengt de leerlingen samen en gidst hen doorheen het proces. Op die manier komen drie pijlers van intrinsieke motivatie (Vansteenkiste & Ryan, 2013) mooi samen: autonomie, verbondenheid en competentie. Naast die intrinsieke motivatie speelt natuurlijk bij de leerlingen ook het besef dat dergelijk traject een mooi beeld vormt van wat hen in het hoger onderwijs te wachten staat. Deze vorm van geïdentificeerde regulatie is (Vansteenkiste et al., 2006) voor de leerlingen vaak een bijkomende stimulans om er voluit voor te gaan.

In de loop van het proces wordt tijd vrijgemaakt voor verschillende evaluaties. In gesprek met de mentor wordt nagegaan wat al enerzijds goed gaat, en waar anderzijds nog groei mogelijk is. Dergelijke eerlijke maar opbouwende feedback helpt cognitief sterke leerlingen om een growth mindset uit te bouwen, wat dan weer een positieve impact heeft op een positieve schoolse output (C. S. Dweck, 2002; Vansteenkiste et al., 2007).

Uiteindelijk bieden we de leerlingen de kans om hun leergrenzen te verleggen. Er hangt echter een vangnet klaar als het niet zou lukken. Zo kunnen ze in het tweede semester altijd nog het reguliere traject in klas volgen. Dit neemt heel wat druk weg, waardoor ook leerlingen durven deelnemen die anders veel risico-aversie vertonen. In de meeste gevallen leidt het traject echter tot succeservaringen, waardoor het academisch zelfconcept verhoogt. Een hoog academisch zelfconcept leidt dan weer tot hogere schoolresultaten... (Hoogeveen et al., 2012; Marsh & Martin, 2011).

1.3. Samenvatting werkzame elementen

- Versnellen : betere aansluiting bij gewenste leerniveau (Smeets et al., 2021)
- Autonomie: leidt tot meer intrinsieke motivatie (Soenens et al., 2021)
- Feedback: leidt tot open mindset en hoger academisch zelfconcept

1.4. Uitkomstenmonitoring

Zowel tijdens als op het einde van het traject worden de deelnemers bevroegd. Dit leidt tot heel wat nuttige informatie over de evolutie van de leerlingen en kan daarnaast ook gebruikt worden voor een verdere verfijning van het project.

Dweck, C. (2015). Carol Dweck Revisits the ' Growth Mindset '. *Education Week*, 35, 20–24.
<http://www.edweek.org/ew/articles/2015/09/23/carol-dweck-revisits-the-growth-mindset.html>

Hoogeveen, L., van Hell, J. G., & Verhoeven, L. (2012). Social-emotional characteristics of gifted accelerated and non-accelerated students in the Netherlands. *British Journal of Educational Psychology*, 82(4), 585–605. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8279.2011.02047.x>

Lo, C. O., Porath, M., Yu, H. P., Chen, C. M., Tsai, K. F., & Wu, I. C. (2019). Giftedness in the Making: A Transactional Perspective. *Gifted Child Quarterly*, 63(3), 172–184.
<https://doi.org/10.1177/0016986218812474>

Marsh, H. W., & Martin, A. J. (2011). Academic self-concept and academic achievement: Relations and causal ordering. *British Journal of Educational Psychology*, 81(1), 59–77.
<https://doi.org/10.1348/000709910X503501>

Ramos, A., Lavrijsen, J., Soenens, B., Vansteenkiste, M., Sypre, S., & Verschueren, K. (2021). Profiles of maladaptive school motivation among high-ability adolescents: A person-centered exploration of the motivational Pathways to Underachievement model. *J Adolesc*, 88, 146-161. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2021.03.001>

Ryan, M. a. (2013). *The Gift of Giftedness? A Closer Look at How Labeling Influences Social and Academic Self-Concept in Highly Capable Learners*.

Smeets, S. (2021). Groeperen en versnellen als interventie voor cognitief begaafde leerlingen. In K. Verschueren, S. Sypré, E. Struyf, J. Lavrijsen, & M. Vansteenkiste (Eds.), *Ontwikkelen van Cognitief Talent. Handboek voor Onderwijsprofessionals*. (pp. 131-145). Acco Learn

Soenens, B., Vansteenkiste, M., Boncquet, M., Sypré, S., Lavrijsen, J., & Verschueren, K. (2021). De rol van motivatie in het presteren en welbevinden van cognitief begaafde leerling. In K. Verschueren, S. Sypré, E. Struyf, J. Lavrijsen, & M. Vansteenkiste (Eds.), *Ontwikkelen van cognitief Talent. Handboek voor onderwijsprofessionals*. (pp. 48-70). Leuven: Acco learn.

- Steenbergen-Hu, S., Makel, M. C., & Olszewski-Kubilius, P. (2016). What One Hundred Years of Research Says About the Effects of Ability Grouping and Acceleration on K – 12 Students' Academic Achievement : Findings of Two Second-Order Meta-Analyses. *Review Of Educational Research, 86*(4), 849–899. <https://doi.org/10.3102/0034654316675417>
- Steenbergen-Hu, S., & Moon, S. M. (2011). The effects of acceleration on high-ability learners: A meta-analysis. *Gifted Child Quarterly, 55*(1), 39–53. <https://doi.org/10.1177/0016986210383155>
- Vansteenkiste, M., Lens, W., & Deci, E. L. (2006). Intrinsic Versus Extrinsic Goal Contents in Self-Determination Theory : Another Look at the Quality of Academic Motivation. *Educational Psychologist, 41*(1), 19–31.
- Vansteenkiste, M., & Ryan, R. M. (2013). On Psychological Growth and Vulnerability : Basic Psychological Need Satisfaction and Need Frustration as a Unifying Principle. *Journal of Psychotherapy Integration, 23*(3), 263–280. <https://doi.org/10.1037/a0032359>